

Sota- ja jälleenrakennusaika työläisnaisten näkökulmasta

Seija-Leena Nevala-Nurmi

Kirsi-Maria Hytönen 2014. ”Ei elämäni loma mahtunut”. Naisten muistelukerrontaa palkkatyöstä talvi- ja jatkosotien ja jälleenrakennuksen aikana. Kultaneito XII. Suomen Kansantietouden Tutkijain seura. 282 s.

Etnologian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan Kirsi-Maria Hytönen analysoi naisten kirjoitettua muistelukerrontaa heidän tekemästään palkkatyöstä toisen maailmansodan ja jälleenrakennusajan Suomessa. Tutkimus liikkuu myös sukupuolentutkimuksen ja niin sanotun uuden sotahistorian alueilla ja tekee tämän erittäin varmalla otteella.

Sukupuoli on Hytösen tutkimuksessa keskeinen jäsentäjä. Tutkimustehtävänä on selvittää, mitä ja millaisia merkityksiä naiset itse antoivat sodan aikana ja sen jälkeen tekemälleen työlle muistellessaan sitä vuosikymmeniä myöhemmin. Muistelukerronnan käsitteen avulla Hytönen kertoo tuovansa esiin kokemusten ja tulkinnan henkilökohtaisuuden kertojalle, sekä niiden yhteyden laajempiin kertomisen konventioihin ja niin sanottuihin kulttuurisiin kertomuksiin. Tutkija korostaa kuitenkin subjektiivisuutta, tulkinnallisuutta ja ajallista kerrostuneisuutta muistitietoaineiston tyypillisinä piirteinä: ”oleellista ei ole niinkään se, mitä tapahtui kuin se, millaisia merkityksiä ihmiset antavat tapahtumille (Hytönen 2014, 237)”.

Tutkimuksen aineisto koostuu neljään eri valtakunnalliseen arkistoon (Museovirasto, SKS:n Kansanrunousarkisto, Työväen Arkisto ja Kansan Arkisto) pääosin 1980- ja 1990-luvuilla kerätyistä, keruukilpailuilla tai haastatteluilla kootuista kokoelmista, joista on poimittu ajallisesti ja teemallisesti aiheeseen sopivia muisteluaineistoja. Kokoelmia on käytetty aiemmissa tutkimuksissa, mutta Hytönen on koonnut omannäköisensä, monipuolisen ja laajan sekä omille tutkimuskysymyksilleen sopivan aineiston.

Vaikka vastaajajoukko on hyvin heterogeeninen, Hytönen muistuttaa nöyrällä tutkijan asenteella, etteivät keruut ”silti edusta kaikkia 1940- ja 1950-luvuilla palkkatyötä tehneitä naisia. Vastaajat ovat naisia, jotka ovat halunneet tarttua kynään ja kirjoittaa omasta elämästään. (Hytönen 60–61)”. Käytettyä aineistoa esitellään tutkimuksessa laveasti ja perusteellisesti. Tavoitellessaan muistelukerronnan kontekstia kirjoittaja on hyödyntänyt tutkimuskirjallisuuden lisäksi myös kahta aikakauden naistenlehteä, *Kotiliettä* ja *Toveritarta*.

Tutkimuksen aikajänne ulottuu talvi- ja jatkosotien vuosista rauhaan paluun ja jälleenrakennuksen aikaan. Näin tutkimus tuo merkittävän lisän suomalaiseen sukupuolihistorian tutkimukseen: aikaisempi tutkimus on keskittynyt lähinnä naisten toimintaan sota-aikana. Hytösen tutkimuksen kautta voidaan nähdä se mahdollinen muutos tai jatkuvuus, mitä sodan loppuminen toi suomalaiseen yhteiskuntaan naisten työn näkökulmasta, ja toisaalta myös se muutos, jonka naiset itse kokivat työnteon näkökulmasta tarkasteltuna.

Tuoretta näkökulmaa tuo myös Hytösen tutkimuskohde: palkkatyössä olevat naiset ja heidän toimintansa. Kyseessä on uusi avaus suomalaisten naisten historiaan sota-aikana laajassa mittakaavassa, sillä aiempi tutkimus on keskittynyt tarkastelemaan lähinnä lottia tai maatalojen emäntiä. Hytösen tutkimus tuo hyvin esille myös sen, miten sota-aika muodostaa erityisen vaiheen palkkatyön historiassa.

Hytönen on ansioitunut muutoinkin sodanjälkeisen ajan tutkimuksessa ja sen esiintuomisessa suomalaisen etnologian ja historiantutkimuksen kentällä. Tästä esimerkkinä voidaan mainita teos *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla* (2013), jossa kuvataan suomalaista yhteiskuntaa sodan päättymisen ja rauhaan palaamisen näkökulmasta. Tutkija on perehtynyt hyvin myös aihepiiriin kansainväliseen tutkimukseen: rauhaan palaamisen aika ja jälleenrakennus sukupuolinäkökulmasta tarkasteltuna on ollut erityisen mielenkiinnon kohteena etenkin Britanniassa ja Yhdysvalloissa.

Hytösen tutkimuksesta käy hyvin ilmi yksilöiden kokemusten subjektiivisuus. Vaikka sota vaikutti työtehtäviin, käsitykset miesten ja naisten töistä eivät muuttuneet nopeasti. Osa tutkimusaineiston muistelijoista muistaa, että työnjako oli sodan vuoksi helposti ylittävissä, kun taas osan mielestä se oli yhtä jähmeää kuin ennenkin. Sodan jälkeisessä perhekeskeisessä ilmapiirissä naisten edellytettiin usein luopuvan sodanaikaisista töistään. Osa muistaa jättäneensä työnsä mielellään, sillä perheenemännän tehtävä koettiin kutsumukseksi, mutta osalle luopuminen ei ollut mieluista. Hytönen toteaa, että vaikka muistelukerronta naisten työstä vaihtelee, yhteistä aineiston kertojille on jatkuvan työnteon kuvailu. Ahkera työ liittyi Hytösen mukaan kunniallisuuteen ja isänmaallisuuteen. Työnteon kautta myös määriteltiin oma asema naisena ja kansalaisena niin sota-aikana kuin sodan jälkeisinä vuosina. Aikakauden työhön liittyvä kerronta on yhteydessä käsitykseen vahvasta suomalaisesta naisesta. Näin sota-ajan konteksti tuo naisten sankaruuteen myös työn ulottuvuuden.

Hytösen tutkimuksessa naisten työmäärä näyttäytyy valtavana, melkein voittamattomana asiana. Muistelukerronta keskittyy jaksamiseen, selviämiseen ja onnistumiseen niin, että väsymyksestä ei aineistossa puhuta suoraan. Elämän ja työn jatkuminen katsotaan tärkeämmäksi asiaksi muistaa ja kertoa eteenpäin jälkipolville. Vaikka sota-aikana työ oli kaikkien kansalaisten velvollisuus, sitä tehtiin ahkeruutta korostavasta ilmapiiristä huolimatta myös palkan vuoksi.

Kaiken kaikkiaan Kirsi-Maria Hytösen perusteellinen väitöstutkimus tuo merkittävän ja tarpeellisen lisän suomalaisen sukupuolihistorian ja työn eetoksen tutkimukseen. Vakuuttavasti kirjoitettu teos antaa paljon myös muille kuin etnologiasta kiinnostuneille tai siihen perehtyneille lukijoille.

Kirjallisuus

Hytönen, Kirsi-Marja & Rantanen, Keijo (toim.) 2013. *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena.

FT Seija-Leena Nevala-Nurmi on historiantutkija, joka työskentelee Tampereen yliopistossa.